

Puhtaan teknisiä vaaliliittoja ei ole

Vaalien lähestyessä puolueet hiovat strategioitaan. Yksi valinta koskee yhteistyötä muiden puolueiden kanssa: solmiako vaaliliittoja vai käydäkö vaaleihin yksin? Erityisesti pienille puolueille liittoutuminen muiden kanssa on houkutteleva vaihtoehto.

Puolueille on tärkeää varjella identiteettejään itsenäisinä toimijoina. Poliitikot luonnehtivatkin vaaliliittoja lähes aina teknisiksi.

Teknisyydellä poliitikot viittaavat siihen, ettei vaaliliittoon kuuluvilla puolueilla ole yhteistä ohjelmaa eikä vaaliliitto velvoita yhteistyöhön vaalien jälkeen. Vaaliliitot kuitenkin vaikuttavat väistämättä vaalien ohjelmalliseen luonteeseen. Pienten puolueiden edustuksen turvaamiseksi olisikin sopivampia keinoja.

Suomessa käytettävä D'Hondtin menetelmä suosii lievästi suuria puolueita, ja vaikutus on tuntuvin pienissä vaalipiireissä. Lyöttäytymällä yhteen sellaistenkin puolueiden, joiden kannatus on verrattain vähäistä, on mahdollista päästä tästä ilmiöstä osallisiksi.

Liittoutumalla puolueet nimittäin voivat yhteensä saada enemmän paikkoja kuin samoilla äänimäärillä ilman vaaliliittoa.

Vaalimatemaattisesti vaaliliitto toimii samoin kuin puoluelista. Vaaliliiton paikkamäärä riippuu vaaliliittokumppaneiden yhteenlasketusta äänimäärästä, ja vaaliliiton sisällä paikat jaetaan ehdokkaiden äänimäärien mukaisessa järjestyksessä. Puoluekannoilla ei ole merkitystä tätä järjestystä määritettäessä.

Usein pienet puolueet pyrkivät nostamaan esiin kärkiehdokkaan, jolle äänten toivotaan keskittyvän. Näin ainakin yksi ehdokas on mahdollista saada lähelle vaaliliiton kärkeä. Vaaliliitot ovatkin pienpuolueille keino saada näkyvimpiä hahmojaan valituiksi, vaikka puolueen kokonaiskannatus olisi vähäistä.

Mahdollisen aatteellisen yhteyden korostaminen vaaliliittokumppaniin voisi johtaa äänten hajautumiseen puolueiden kesken. Siksi se ei ole taktisesti järkevää.

Vaalilainsäädäntö ei tunne teknisen vaaliliiton käsitettä, eikä vaalimatematiikka kohtele teknisiksi julistettuja liittoutumia ei-teknisistä vaaliliitoista poikkeavasti. Vaaliliitto ei myöskään muutu puhtaan tekniseksi, vaikka puolueet eivät julkistaisi yhteistä ohjelmaa.

Vaalien yksi tarkoitus on kilpailevien ohjelmien kannatuksen mittaaminen. Kannatuksensa äänestäjä voi ilmaista äänestämällä kyseisellä ohjelmalla kampanjoivan puolueen ehdokasta.

Kuvitellaan, että puolueet A ja B solmivat vaaliliiton. Antamalla äänensä A:n ehdokkaalle äänestäjä kuitenkin tulee tukeneeksi B:nkin ohjelmaa, sillä myös B:n paikkamäärä saattaa kasvaa.

Tämä johtuu juuri siitä, että vaaliliitossa puolueiden äänet menevät yhteen koriin eivätkä ehdokkaiden puolueustaustat vaikuta laskentaan. Äänestäjä antaa tässä mielessä väistämättä tukensa puolueiden yhteisohjelmalle, vaikka se olisikin esitetty kahdessa eri tavoin otsikoidussa asiakirjassa.

Tilanteen tekee sekavammaksi se, että vaaliliitot ovat vaalipiirikohtaisia. Puolueet, jotka liittoutuvat yhtäällä, eivät välttämättä liittoudu toisaalla. Yhdellä puolueella saattaa myös olla eri kumppaneita eri vaalipiireissä. Kumppanit voivat myös olla aatteellisesti hyvin erilaisia.

Vaalijärjestelmän uudistamista on pohdittu lukuisissa työryhmissä ja komiteoissa. Vaaliliittojen käsitteen poistaminen vaalilainsäädännöstä on noussut niissä toisinaan esille, mutta toistaiseksi asia ei ole edennyt.

Vaikka vaaliliitoista luovuttaisiin, puolueille voisi tinkiä mahdollisuuden asettaa ehdokkaita yhteisille listoille. Tämä antaisi puolueille yhteistyön mahdollisuuden mutta olisi äänestäjien suuntaan huomattavasti avoimempaa. Olisi nimittäin helpompi hahmottaa, keiden hyväksi oma ääni voi mennä.

Vaaliliitot voivat turvata pienpuolueiden edustuksen, mutta tämäkin vaatii taktikointia. Parempia keinoja olisivat sellaiset, jotka vaikuttavat suoraan vaalien suhteellisuuteen, esimerkiksi vaalipiirikoon kasvattaminen tai tasauspaikkajärjestelmä.

Juha Ylisalo

Kirjoittaja on valtio-opin erikoistutkija Turun yliopistossa